

ИЛЮСТРАЦИЯ ИРИНДЕНЬ

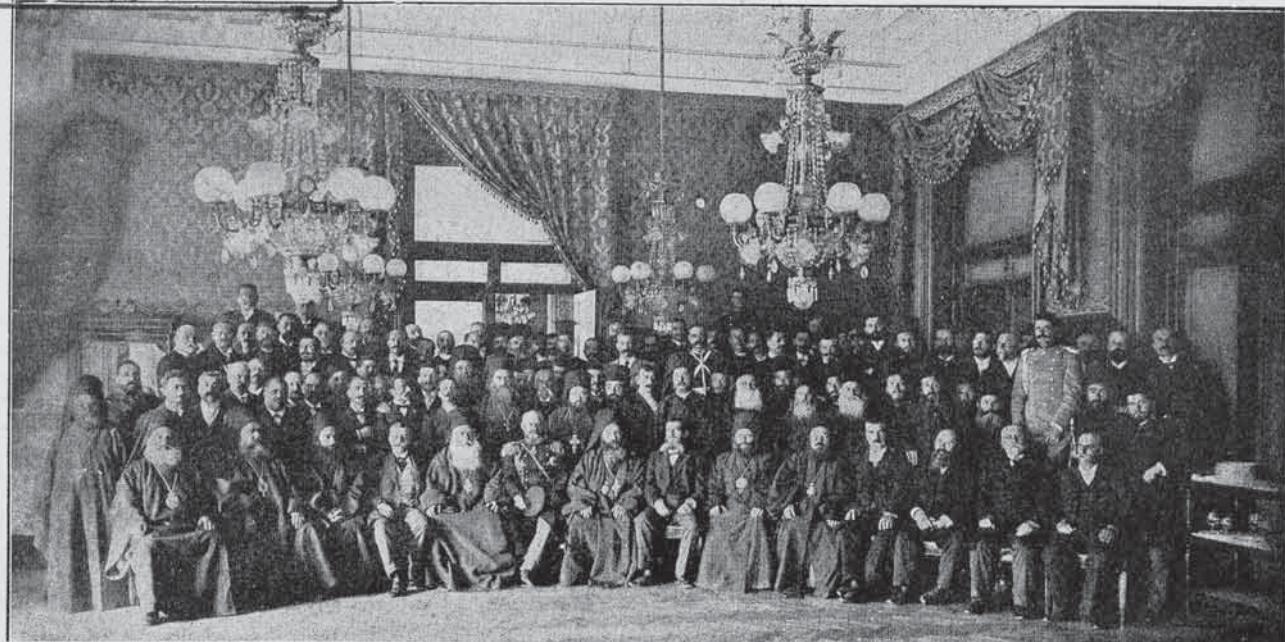
Редакторъ: ПЕТЪРЪ МЪРМЕВЪ

Редакция и Администрация: София, улица Алабинъ, 30. — Телефонъ 19-32.

Двадесет и петъ годишният юбилей на Негово Блаженство българския Екзарх Йосиф I-и

(Споменъ)

ОТНОСИТЕЛНА
БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. ИИЛІИ И ТАДІЈ“
СССР

Въ сръбата на снимката е Негово Блаженство Екзархъ Йосифъ I. Въ дълно от него сж: представителът на българската армия, генералъ Николаевъ, Софийският митрополитъ Паргений, българският пълномощен министър въ Цариградъ Иванъ Ст. Гешовъ, Скопският митрополитъ Максимъ, Велешкият митрополитъ Авксентий, Архимандритъ Иоаникий, юристъ-консултът на българското Външно министерство Славейко Матовъ и други. Въ лъво от него сж: българският министър на Вътрешните работи Александър Люцкановъ, Пелагонийският митрополитъ Григорий, народният поет Иванъ Вазовъ, професоръ Любомиръ Милетичъ, професорът от Робертъ-колежъ Стефанъ Панаретовъ, бившият български министъръ Панайотъ Славковъ, пълномощният министър Живко Добревъ и други.

На 23. априлъ (Гергьовден) 1902 г., българският Екзархъ Йосифъ I навършваше своята 25 годишна непрекъсната служба, като Екзархъ. По този случай оповестено бѣ от по-рано, че ще стане тържествено юбилейно чествуване на тая историческа 25 годишнина, която говори много нѣщо за българското племе, а особено за насъ македонцитѣ. Ето защо, правѣха се приготовления изъ провинцията, като се готвѣха подаръци, адреси, избраха се делегати и пр. Такива приготовления правѣхме и ние въ г. Дойранъ, откѫдето, въ качеството ми директоръ на българското училище, бѣхъ опредѣленъ за делегатъ заедно съ председателя на общината. На опредѣленото време потеглихме съ влака за Цариградъ, за де стигнемъ тамъ денъ преди празника. Съ насъ пѫтуваха много още делегати изъ разнитѣ краища на Македония. На Цариградската гара бѣхме задържани всички делегати отъ дирекцията на полицията цѣли 3 — 4 часа, безъ

да знаемъ защо. Трѣбаше да пристигне екзархийският Капу-Кехая, Начо А. Начовъ, за да бѫдемъ пуснати по екзархийско застѫпничество. Отъ сега се разбра, че нѣкой отъ делегатитѣ изъ западна Македония се били провинилъ съ нѣщо по пѫтя, та, директи имено тоя делегатъ, задържаха насъ.

На другия денъ, 23. априлъ (Гергьовден) сме всички делегати въ историческата желѣзна черква „Свети Стефанъ“ на Фенеръ. А такива делегати имаше отъ Македония, Тракия и България. Най-много бѣха делегатитѣ отъ Македония. Почти всѣки македонски градъ — голѣмъ и малъкъ — бѣше представенъ на юбилея съ единъ, два, или повече делегати. Черквата бѣ богато украсена. Подътъ бѣ постланъ съ килими. Разпоредители бѣха висшитѣ екзархийски чиновници, които поименно извикваха делегатитѣ и имъ посочваха мѣстата. Службата извѣрши лично Негово Блаженство въ съслужение съ всички владици: Софийския Паргений; Скопския Максимъ,

Пелагонийския Григорий, Велешкия Авксентий, Неврокопския Иларионъ, Струмишкия Герасимъ и множество архимандрити, иеромонаси, икономи и други духовници, всички облечени в скжпи и златоши от одежди. Въ същия ден стана чествуването на юбиляра, по предварително изработена програма. Всъка делегация поднасяше адресъ и скжпи подаръци, предимно икони. Адресите се четеха и даваха лично на Екзарха, който цѣлаваше четеца по челото. Тази церемония трая много време. Под-

нитъ на българската болница „Евлогий Георгиевъ“. Тогава се поднесоха и голъмтъ декорации за Екзарха и се чете Султанското ираде, което заповѣдаше, издържката на болницата да става за въбѫдеще на държавни разноски. Изобщо, достойно се отсрами Султанътъ въ случаи. На третия ден делегатите дадоха банкетъ въ честь на юбиляра на островъ Принципо, за кѫдето се отиде съ параходъ. Почна се разотиването на делегатите. На тръгване, азъ взехъ единъ екземпляръ от юбилейната книга

Партизанскиятъ отрядъ на Пѣю К. Яворовъ презъ Балканската война.

Всъде другаритъ си (седналъ) е самият Яворовъ. На предния редъ отъ лъво къмъ дѣсно сѫ: Коста Митевъ, родомъ отъ Деде-Агачкото село Доганъ-Хисаръ и Иванъ Цървенковъ, родомъ отъ гр. Прилепъ. На задния редъ отъ лъво къмъ дѣсно сѫ: Любенъ Казаски, родомъ отъ гр. Велико-Търново; Григоръ Бѣлокаповъ, родомъ отъ гр. Кюстендилъ; бай Тодоръ Вѣтренски, родомъ отъ Татаръ-Пазарджикското село Вѣтрень; Георги Венедиковъ, родомъ отъ гр. Самоковъ и Христо Ивановъ, родомъ отъ Разложкото село Долно-Драглище.

ръцитъ бѣха изложени въ единъ отъ голъмтъ екзархийски салони. За да се издѣлжи юбилярътъ на делегатите, се сложи обща трапеза (обѣдъ) въ единъ отъ разкошнитъ салони на ресторантъ „Пера Паласъ“. Тукъ бѣхме 102 сътрапезници, дето, следъ разкошния обѣдъ, направи се настоящата фотографическа снимка на всички делегати.

Понеже по това време бѣше на сцената Фирмилиановиятъ въпросъ, екзархията и руската дипломация бѣха въ остръ конфликтъ, та официална Турция не взе участие въ тържеството, по настояването на Русия, разбира се. За да не се остави безъ внимание, обаче, празденството, за което смѣтка дѣржатъ и други, Султанъ Абдулъ Хамидъ даде дворцовъ банкетъ въ честь на юбиляра и делегатите. Банкетътъ се даде въ единъ отъ сало-

ни инициалитъ М. Б. Т. (Македония, България и Тракия) и съ вензель: три рѣце здрависватъ се, забранена отъ цензурана и се върнаха обратно за Дойранъ.

По пътя въ влака бѣхме придружени отъ детективи. А на Дойранската гара полицейскиятъ началникъ искаше да ме обискира. Сигурно такива наредждания имаше отъ Цариградъ, боеки се да не носимъ нѣщо забранено, понеже имахме срещи съ видни лица отъ България (генерали, министри, професори, поети и други личности). Вместо да чакаме обиска, седнахме въ една лодка съ посрещнати колеги и избѣгахме къмъ града. Приставът ни подгони, но не можа да ни стигне. Така спасихме юбилейната и други книги, що носехъ.

Георги Трайчевъ

Аведисъ Ахаронянъ — Харипъ

(По случай четиридесет годишния му юбилей отъ неговата литературна и обществено-политическа дейност).

Презъ м. априлъ миналата 1929 година се навършиха 40 години отъ неговата дейност на даровитъ арменски поетъ и писателъ. На македонския свѣтъ той е известенъ по часть отъ неговите революционни картини и разкази, които въ разни времена бѣха помѣстени въ колонитѣ на вестниците „Илинденъ“, „Пиринъ“, „Македония“, „Свобода или смъртъ“ и въ наше списание „Илюстрация Илинденъ“.

На 6. идеция м. априлъ т. г. ще се чествува въ Парижъ, където той по настоящемъ живѣе, неговиятъ почти полуувѣковенъ юбилей. Въ това чествуване ще участвува цѣлиятъ арменски народъ, където и да се намира той. Въ него ще участвува и македонскиятъ народъ, тъй като Харипъ съ своята лира и писалка еднакво възпитъ и описа скърбите, радостите и борбите на двата народа.

По този случай, считаме за нужно да очертаемъ въ едри щрихи литературния силуетъ на името юбиляра.

Той е роденъ презъ 1866 година въ с. Иктири, Руска Армения, Кавказъ. Родното му село е почти до полите на величествената планина Араадъ, която е била нѣмъ свидетель на библейски легенди, на свѣтовни събития и чието чело е покрито вѣчно съ снѣгъ и е намръщено отъ теккитѣ и гѣсти мъгли — тѣзъ потайни гнѣзда на страшни бури и урагани...

Наблюдателното око на даровития поетъ видѣ по-страшни и по-могжщи бури и урагани въ човѣшката душа, когато тя се стреми да счупи веригите на робството и се освободи... Не е малъкъ писателъ оня, който нагласява лирата си, за да възпѣе скърбите, радостите освободителната борба на единъ поробенъ народъ.

Синъ на скроменъ работникъ, получилъ първоначалното си образование въ родното си село, Харипъ довършва арменската гимназия въ Ечмиадзинъ и впоследствие се приобщава съ европейската култура, като получава и академическо образование. По този начинъ той се подготви да стане най-великия синъ на своя народъ, неговъ даровитъ ръководител и най-културната фигура въ съвременната арменска литература.

По сѫщество той е народенъ писател и е великъ пѣвецъ на арменската болка и надежда презъ течението на половина вѣкъ.

Литературната си кариера той започва презъ 1890 год. и за пръвъ пътъ на книжовното поприще се явява съ разказа си „Капка млѣко“ (пре-

веденъ въ в. „Илинденъ“ и въ „Тракия“). Отъ този моментъ и досега, когато пише „Моята книга“, Аведисъ Ахаронянъ, и като повествователъ, и като романистъ, и като драматургъ, и като поетъ, и като социологъ, и като публицистъ, и като ораторъ е отразявалъ въ художествените си произведения страданията, мѣжките, теглата и радостните изгледи на освободителната борба на поробения си народъ.

Отъ 1895 година започватъ невидѣните и нечутни дотогава въ историята на народите кланета надъ невиния и мъренъ арменски народъ, предъ очите на „хуманистъ и културни“ велики държави, отъ варварските правителства на сultанитѣ Хамидъ и Мехмедъ и на Мустафа Кемаль. Ужасните „отломки нищожни отъ храбъръ и славенъ народъ мъченикъ“, като подгонени отъ диви звѣрове жерави, напуштащи родните си огнища, преобърнати на пепелища, и бѣгатъ, за да търсятъ спасителенъ подслонъ при своите кървави братя въ Кавказъ. И пристигатъ тамъ стотици хиляди изгнаници клети съ дѣлбоки рани по морните си снаги и по мрачните си души... Такива изгнаници прелетѣха тогава и тукъ, въ нашата България, дето намѣриха най-задушавенъ приемъ. Отзвивчивата лира на талантливия и мъжъ поетъ възпѣва въ картини образи и звучни напѣви воплитѣ и стененията на този героиченъ и мъченически народъ. И оттогава поетъ за всегда свѣрзва своята щастлива дарба съ благородните стремежи и великите и освободителни идеали на арменския народъ.

По това време той, следъ като дава редъ блѣскави творения, като „Троица хлѣбъ“, „Бури-фуртуни“, „Черни дни“, „Пѣтелътъ“ (преведени въ вестникъ „Илинденъ“) и други, става директоръ на арменската гимназия въ Тифлисъ. Царската властъ, обаче, слага ржка върху голѣмя пѣвецъ и го хвърля въ затвора, заедно съ маса други интелигентни сили въ Кавказъ презъ 1899 год. Тукъ той пише прекрасната си книга „Победните“, кѫдето въ редъ художествени разкази, съ майсторска ржка описва какъ още свѣтътъ търпи тюромата и бесилката, палача и тѣмница и защо дрѣмещиятъ въ душата на човѣка древенъ звѣръ е още снабденъ съ остри нокти, чрезъ които разкъсва справедливостта и правдата... Книгата е насочена срещу тиранията, въ която се описватъ животътъ, теглата и безчовѣчните страдания на

политическият затворници... Нѣкои от тия разкази сѫ преведени на български.

Следната година, следъ като напушта затвора, той се отзава въ Белгия и Парижъ. Тукъ той попада подъ благотворното влияние на модерните европейски писатели и поети, а най-вече подъ влиянието на Метерлинга.

Макаръ и въ чужбина, той за моментъ не забравя своята Родина и живѣе и възпроизвежда болкитѣ, теглата, борбитѣ и надеждитѣ, патриархалните нрави и светостта на народното чувство.

Общоевропейската война го заварва изгнаникъ въ Женева, дето той прекарва кървави кошмарни нощи при всѣко масово клане на възлюбленния народъ.

Плодъ на тия нощи бдения е неговата страшна книга „За Отечеството“, нѣкои работи отъ която, като: „Прося ти прошка“, „Тревожниятъ сигналъ бучи“, сѫ преведени въ в. „Свобода или смъртъ“.

Следъ примирето презъ 1918 г. той заминава за Отечеството си, дето го избира за председател на Арменския Националенъ съветъ. Той присъствува

Охридскиятъ отрядъ подъ началството на Полковникъ Стефанъ Николовъ. (Въ снимката на предния редъ отъ дясното лѣво сѫ: Полковникъ Стефанъ Николовъ, кореспондентъ на английския в. „Дейли Нюсъ“, А. Г. Хейлъ, Генералъ Иванъ Цончевъ, Поручикъ Илия Балтовъ, кореспондентъ на руски вестници, князъ Борисъ Тагевъ и Поручикъ Любомиръ Стоенчевъ. Всрѣдъ четниците е и Поручикъ Христо Саракиновъ).

Плодъ на това изгнаничество и копнежъ по Родината сѫ едни отъ най-хубавите негови творения. Такава е книгата му „По пътя на свободата“, която е посветена на ония, що съ смѣръ животъ сурвата смърть презрѣха и съ гордата си смърть черния ни животъ освѣтиха.

Частъ отъ тия революционни картини сѫ преведени въ „Илюстрация Илинденъ“ и въ в. „Свобода или смъртъ“. Нашитѣ читатели познаватъ „Чаво“, „Въ затвора“, „Честта“, „Призори“, „Революционерката“, „Нивата“ и други.

Тукъ той написва и блѣскавата драма „Долината на сълзите“, дето синовете на поробената страна, презрѣли смъртъта, влизатъ въ нея като хайдути и четници и се борятъ за свободата на отечеството си съ хилядоллавата хидра.

Тукъ той написа и прочутите си повести: „Майката“, „Маро“, „Клетитъ“, „Картини“, „Тъмнината“, „Цѣркелътъ“ и други.

и взима участие при обявяването независимостта на Армения. Избира го за председател на Народното Събрание на независимата Арменска Република. Най-после, великиятъ поетъ на арменския народъ е генералния пълномощникъ на Арменската Република, който подписа презъ 1920 г. Севърския договоръ, съ който републиканска Армения се признаваше като държава въ международните отношения съ нуждите права и прерогативи. Когато презъ м. февруари 1921 г. большевиките нахлуха въ Армения и я завладѣха, народниятъ пѣвецъ пакъ нарами изгнаническото си рухо и остана въ Парижъ, дето и по настоящемъ се намира, като председател на представителите на Арменската Република въ Парижъ.

Поетът-писател съ завидна енергия продължава да работи непрекъснато, като твори нови произведения и като дава многобройни ценни сту-

дии по европейските и американските списания и вестници.

Напоследък той е написалъ важните си съчинения; „*Копнежи за Родината*“ — величествена епopeя, и „*Моята книга*“ — колосаленъ паметникъ на освободителните борби.

Аведисъ-Ахаронянъ е голѣмъ поетъ и писателъ. У него мѣстото на въображението заема кървавата и кошмарна действителностъ съ страшния животъ на бѣжанците. Той е и голѣмъ стилистъ. Езикът му е разкошенъ, плавенъ, гъвкавъ, богатъ и изященъ. Цвѣтоветъ на неговите разкошни картини сѫ много ярки или страшно мрачни, а обработката имъ е дѣлбоко психологична. Изобщо художествените произведения на Аведисъ Ахароняня правятъ впечатление на дѣлбока болка и неу-

тешина тѣга — поетична рефлексия на трагичната сѫдба на народа-мъженикъ. Въ всичките му произведения се описватъ съ майсторска рѣка злополуките, безпомощността, преследванията на гниещи въ страдания и умиращи въ бедствия и нужди силни, поривисти индивидуалности, социални групи и трудящи се народъ, но сѫщо така тамъ намиратъ и ония, които по търнения путь и по кървавата мъгла на свободата изплитатъ най-красивите и най-смѣлитѣ блѣнове, ония, които вихрено се хвърлятъ отъ високите скали на въстанието въ бурното и свирепо кипящето море на народното страдание; ония, които съ блѣсъка на пламналитѣ си очи, посрѣдъ задушващата тѣмнина на тиранията, освѣтяватъ пътищата на свободата...

Андрей Кожуховъ.

Аведисъ Ахаронянъ
(Харипъ)

М алкиятъ куриеръ

Страшна и неравна бѣше борбата въ Ванъ. Ние бѣхме принудени да се раздѣлимъ. Васкенъ и неговите другари останаха въ Араадския участъкъ, а азъ и моите другари се отеглихме въ мѣстността Лозята.

Налагаше ни се, за известно време поне, да заличимъ следите си и затова отъ три четири дни бѣхме се скрили въ една малка кѫща, която се гушеше въ дѣното на широка градина.

Бѣше късна есенъ; навѣнь бѣше студено. Стаята ни бѣше постлана съ рогозка, а въ срѣдата ѝ стърчеше голѣма печка; тамъ бѣше топло и уютно.

Край печката бѣше седнала прегърбенъ старецъ, по чийто широки гърди падаше дѣлгата му и бѣла брада. На вѣль глава, той безспирно броеше черните зърна на броениците си и мърморѣше нѣщо. До него седѣше шест-седемъ годишно дете — бледо и болнаво, и милваше една малка и рунтава котка.

Стопанката на кѫщата бѣше млада вдовица. Нейниятъ мажъ бѣше нашъ другар и преди нѣколко дни падна убитъ въ едно сражение съ врага. Тя това знаеше. Макаръ разнебитена и опечалена, тя отъ сутрин до вечеръ кракъ не подгъваше, за да се грижи за нась и за кѫщата си.

Следъ тихите и студени есенни нощи, листата на дѣрветата бѣха вече окапали и бѣха покрили градината съ жълтъ пластъ. Тукъ-тамъ по оголѣлите вѣйки се виждаха още нѣколко листа, но и тѣ бавно, единъ следъ другъ, се отронваха и падаха. Нѣщо унило и безнадеждно се четѣше въ тия оголѣли дѣрвета и пожълтели листа. И единъ и другитѣ, сякашъ безмълвно оплакваха предивременната си смърть.

А истинската смърть бѣше наблизо — по улиците и кѫщата на града. Тамъ тя косъше безразборно. Блуждаещи куршуми пищѣха по всички посоки. Когато пукотътъ на нѣкая пушка се разна-

сяше ясно, старецътъ повдигаше влажните си очи къмъ небето и казваше:

Пиринскиятъ върхъ „Елъ-тепе“.

— Да бѫде волята Твоя! . . . Тебе призовавамъ и на Тебе се надѣвамъ и уповавамъ, Господи!...

Едновременно се чуваше кучешки вой — тъженъ и монотоненъ, а стопанката и детето ѝ се гледаха безмълвно.

Движенето по улиците бѣше напълно преустановено. Отвреме-навреме само нѣкая по-смѣла жена се решаваше, съ рискъ на живота си, да отиде отъ една кѫща въ друга.

Нашийтъ куриеръ бѣше жена, но и тя отъ два дена насамъ не се вести. Врѣзките ни съ Васкена бѣха прекъснати. Ние не знаехме, где той се нахожда, а ние сами, безъ негово знание и съгласие, не се решавахме да предприемъ нищо.

Страшна тревога ни измѣжваше и азъ не откъсвашъ очите си отъ вратата. Никой, обаче, не идваше. Нощта приближаваше и азъ бѣхъ решенъ

да напуснемъ вече кѫщата, неможайки да понасяме повече неизвестността.

По едно време вратата скръцна и прекъсна тревожните ми мисли. На прага се показа осемдевет годишно дете.

— Вазригъ! Вазригъ! — извика детето на стопанката, което седѣше до печката, изпускатки отъ ръжетъ си котката.

— Ти ли си Вазригъ? — запита го, отъ своя страна, и стопанката. — Ела, майто момче, при печката да се постоплишъ.

Йорданъ Варналиевъ, родомъ отъ гр. Велесъ, убитъ въ сражение съ турци презъ 1903 година въ Щипското село Карбинци.

Появяването на неочеквания хлапакъ, вмѣсто толкоочекваната куриерка, за мене бѣше една не приятна изненада и азъ изгледахъ съ досада хлапака. Той, обаче, отъ това не се смути, спрѣ се за моментъ на вратата, изгледа внимателно всички ни и съ смѣли крачки се приближи и седна до печката.

И азъ познавахъ Вазрига. По и кой не го познаваше! . . . Той бѣше известенъ въ цѣлата околност на Лозята. Лицето му бѣше бледо, а устнитѣ му бѣха дебели. Тѣхъ той прехапваше, когато биваше ядосанъ или когато нѣкоя дяволска мисъль се въртѣше въ главата му. Подъ надвисналитѣ му вежди, неговитѣ ярко черни очи гледаха съ хитъръ и отмѣстителенъ погледъ. Горната му устна бѣше винаги влажна и той често я бѣршеше съ края на ржкава си, или подсмѣрчаше. Азъ често пѫти го прѣщахъ по пѫтекитѣ на Лозята запѣхтѣлъ, изпо-

тенъ, съ одраскано лице, съ изпокъсани дрехи, гологлавъ и босъ. Въ такъвъ случай, всѣки съувѣреностъ казваше, че Вазригъ или бѣга, подгоненъ отъ нѣкой по-възрастенъ отъ него, или е попадналъ въ диритѣ на нѣкого и го гони. Вазригъ бѣше въ непрекъснато движение и борба. На всички караници и гонитѣ причинителъ бѣшетой. Никой като него не можеше да замѣрва така сполучливо коткитѣ, кучетата, кокошкитѣ и надвисилитѣ се надъ стенитѣ по улицитѣ ябълки. Всѣки хвърленъ отъ него камъкъ пораждаше караница, преследование, бой. И Вазригъ винаги, или бѣгаше, за да се спаси отъ преследвачи, или тичаше, за да настигне нѣкого и му отмѣсти за нанесени оскрѣблzenia. Биеше и го биеха. Лицето му бѣше нашарено съ следи отъ заздравѣли рани, но при все това той продължаваше да върви по своя безпѣтенъ животъ. Вазригъ не прощаваше никому. На по-силнитѣ и повъзрастнитѣ отъ него той отмѣщаваше като набиваше децата имъ или братчетата имъ. Съ дни и седмици той дебнѣше жертвите си и имъ се наплащаше както му е реда: за една плесница — нѣкокко плесници, за единъ юмрукъ — нѣколко юмрука. Той познаваше всички скривалища и ями въ Лозята; тѣ, въ случай на нужда, му служеха въ прибѣжище. Той бѣше изучилъ подробно всички оградни стени и презъ тѣхъ много ловко се промъкваше въ чуждитѣ градини, безъ да си счупи ржката или крака. Най-добре той познаваше всички ония глухи и тѣмни пѫтеки на Лозята, по който той можеше да избѣга, безъ да го види нѣкой. Еднакво добре познаваше и всички мостове, подъ които той прекарваше незабелязанъ по цѣли дни.

Такъвъ бѣше момъкътъ, който се промъкна при настъ, въ нашето скривалище. Моето убеждение бѣше, че, въпрѣки адското положение, което царѣше навѣнъ, той е набиълъ нѣкого и че е дошелъ въ нашата кѫща да се скрие, докато настѫпи нощта.

— Вазригъ, ти пакъ ще да си набиълъ нѣкого — казахъ му азъ, за да влѣзна въ разговоръ съ него. Той ме погледна намърщено и силно подсмѣръкна. Скоро двѣтѣ деца се сборичкаха и се смѣха съ високъ гласъ. Старецътъ продължаваше да чатка броеницитѣ си и да си мѣрмори. Отвѣнъ долитаха пушечни гърмежи, ту глухи, ту ясни. Децата, забравили ужаса, които ги заобикаляше, продължаваха да си играятъ. А азъ, за да разсѣя мрачнитѣ мисли, които бѣхе ме нападнали, наблюдавахъ играта имъ.

Презъ време на играта, детето на хазяйката случайно допрѣ ржката си до гърдитѣ на Вазрига.

— Недей, недей! — изрева разяренъ Вазригъ. Гласътъ му бѣше гиѣвенъ и застрашителенъ. Другарчето му дрѣпна уплашено ржката си, каточели змия бѣше го ухапало, а Вазригъ продължаваше да го гледа враждебно. Сякашъ на гърдитѣ му имаше лята рана, бъкоято другарчето му неволно, по невнимание, бѣше се докоснало.

Децата скоро забравиха станалото и отново започнаха играта си, боричкайки се и смѣйки се.

— Недей, недей! казахъ ти — чу се отново гласътъ на Вазрига.

Тоя пѫть Вазригъ бѣше още по-страшенъ. Стисналъ юмрукитѣ си, той свирепо скърцаше зѣби, а очитѣ му искрѣха. Изплашеното му другарче отдрѣпна се бѣрзо и се спотай на другия жгълъ на стаята. То, горкото, дори въ наше присѫтствие се плашише отъ Вазрига.

Децата прекратиха играта си. Старецът бъше задръмлял, а стопанката, наведена надъ купъ дрехи, кърпеше нѣщо. Азъ забелязахъ, какъ Вазригъ на нѣколко пъти погледна презъ прозореца и имаше спокоенъ видъ.

Стаята бавно потъваше въ мракъ. Стопанката стана, запали ламбата и излѣзна. Детето ѝ я последва. Въ тоя моментъ, Вазригъ, подобенъ на крадлива котка, хвърли бързъ погледъ наоколо и изгледа хъркация старецъ. Следъ това скочи отъ мѣстото си, дотърча при мене и се отпусна на колѣне.

— Отивашъ си си Вазригъ? — запита го тя. Той нишо не ѝ отговори, отвори вратата и изчезна въ тъмнината. А навънъ бъше студено, мрачно и страшно. Вазригъ не се боеше отъ нищо. По нареддане на Въскена, азъ не трѣбаше да напускамъ скривалището си. Той и азъ си писахме редовно, почти всѣки ден. Преносвачът на писмата ни бъше Вазригъ, който въ опредѣлени часове и по установенъ редъ сновѣше между скривалищата ни. Въпрѣки, че тайната стана известна на всички въ кѫщи, Вазригъ продължаваше да бѫде внимателенъ, сериозенъ и предпазливъ и никога не

Четата на Петричия войвода Аце Ивановъ презъ 1906 година.

— Разкопчй; тук има нѣщо — пришепна ми той, следъ като изпъчи гърдитѣ си.

Разбрахъ и трепнахъ. Съ трепереща ржка азъ разкопчахъ копчетата на горната му дреха и извадихъ оттамъ писма, вестници и други революционни книжа.

— Даде ми ги Въскенъ — отново ми пришепна Вазригъ съ устременъ къмъ мене погледъ.

Вазригъ бъше новия куриеръ на Въскена. Азъ прегърнахъ малката му и безспокойна главичка и го притиснахъ до гърдитѣ си.

Заржчано му било да предаде книжата лично на мене и въ отсѫтствие на чужди хора. Ето защо, това живо и пъргаво момче, въпрѣки нрава си, трѣбаше да играе въ продължение на цѣли часове съ едно болно момче, за да скрие мисията си отъ „чуждитѣ хора“, които бѣха около мене, и ето защо, то ставаше така свирепо, когато болнавото му дружарче се допираше неволно до гърдитѣ му, кѫдето бѣ скрита една частица отъ опасната революционна архива.

Когато стопанката се върна въ стаята, Вазригъ бъше вече на вратата.

се оставяше на бѫде разкопчана дрехата му, въ която бѣха скрити писмата, въ присѫтствието на други хора. По моя молба, щомъ се появяваше Вазригъ, стопанката и детето ѝ излизаха навънъ. Старецът недовиждаше. Когато Вазригъ се чувствуваше напълно сигуренъ, той бързо се приближаваше до мене и тихичко повтаряше сѫщите слова:

— Разкопчи; има нѣщо тукъ . . .

Азъ изваждахъ писмата отъ пазвата му и той бързо изчезваше, отнасяйки моите писма за Въскена.

Една вечеръ Вазригъ закъснѣ. Стъмни се, запалихме ламбата, а него още го нѣмаше. Моето сърдце почна да се изпъльва съ тревожно предчувствие. И тая вечеръ изъ улиците се чуха изтрели. Струваше ми се, че нѣкаква тъмна и грозна опасност стѫпка се доближаваше до насъ.

Внезапно се разнесе силенъ гърмежъ въ нашата улица. Ние всички скочихме и грабнахме пушки. Въ тоя моментъ вратата се бѣлъсна и въ стаята ни се втурна Вазригъ бледенъ, съ влажни очи, съ изкривено отъ болки лице и съ стиснати устни — като чели искаше му се да изпъска. Забравиъ свойствената си предпазливостъ, той се спусна

Общъ изглед

направо къмъ мене, падна на колѣне и съ прегракнътъ гласъ ми пришепна:

— Разкопчи . . . тукъ . . . има . . . нѣщо . . .

Не бѣхъ още успѣлъ да протегна рѣжка и детето падна на гърба си съ полуутворени очи и съ мрътвешко бледо лице.

Азъ предпазливо извадихъ отъ пазвата му книжата, които сега бѣха продупчени и окървавени,

а подъ тухъ зѣеше широка рана, отъ която течеше кръвь. Гърдитъ на Вазрига бѣха пронизани отъ куршумъ. Малкото тѣло на чудното дете трепна, чу се леко хъркане и сърдцето на малкия войникъ на революцията спрѣ.

Стопанката на кѫщата прегърна своето дете, каточели искаше да го запази отъ нѣкаква надвиснала се опасностъ и зараза.

К. Георгиевъ.

Ч а к р е в ц и (Разказъ)

[Продължение отъ книга 2 (22)].

И го съсичатъ на парчета, напускатъ кулата му и следъ това тайно раздаватъ сенетитъ на тѣхнитъ подписници. Най-много ималъ Нико, па после другитъ. Отдѣхнаха си всички — въ града и по селата. Уплашиха се турци! Но дирята имъ не хванаха. Търсятъ ги по села и колиби, а тѣ въ самия Прилепъ — сенетитъ раздаватъ. Гощава ги Нико и се раздѣлятъ. Пита ги за награда.

— Неискаме нищо — казватъ и двамата братя.

— Но едно: ние имаме майка. Не сме си при нея, хаиръ отъ насъ да види... ще ѝ давашъ отъ Божикъ на Великденъ по нѣщо — да не бѫде поне при добри дни въ осѫдница.

И тръгватъ пакъ къмъ гората.

Ехъ, мина време... Приказваше се много за Чакревцитъ, за Яшага, па се забрави всичко. Така е то! А заедно съ това и доброто се забрави... Нали сме ние лоши хора! Благодарностъ денъ до

пладне! Утре пакъ съ обикновени очи ще погледнатъ хората на тебе!...

Така и стариятъ Нико забрави всичко, щомъ видѣ спасена кесията си и почна повече да трепери надъ нея.

И ето, дойде Великденъ, готвяте се християни да го посрещнатъ по-весело. Решаватъ и Чакревцитъ да слѣзнатъ тайно въ града, съ майка да прекаратъ свѣтлите дни, майка да ги не кълне, че челядъ я е напуснала и въ дни, когато всичко свое се прибира по кѫщите си. На майка си сторватъ хаберъ да ги чака — на празника дома ще си дойдатъ. Хайдутинъ майка не храни — гощавка нѣматъ какво да ѝ пратятъ, ами да отиде при стария Нико, за сторени добрини съ добро да имъ се отплати; той ще ѝ даде съ какво да посрещне празникъ и синове. Получила поржката, тетка Аца отива при Нико два дни предъ

града Велесъ.

Надъ гърдитѣ на безстрашния мъченикъ ние сложихме кръстообразно две пушки, а старецътъ, за да биде по-близо до Бога, се изправи съ цѣлия си ръстъ, дигна дветѣ си ръце къмъ небето и съ треперещъ гласъ изрече:

— Господи, приеми кръвта на твоя робъ..., кръвта на спасението... Вижъ, Господи, колко е тя червена и чиста...

Великденъ. Намира го намусенъ, сякашъ не познава старата Чакревска майка. Още не чулъ добре думитѣй, кипва стариятъ сербезъ, какъто си бѣше:

— Що си ми дошла като просекиня? — викна и той.

— За синови добрини азъ, майка имъ, искамъ малка отплата, която ти си имъ обещалъ, когато добро ти сториха... за тѣзи свети дни да има съ какво да ги гости, така, както заслужаватъ! Отъ тѣхъти нося живо-здраво! — отговаря огорчена старата Чакревица.

Ала нищо не помага. Чии очи се гледатъ, тѣ се и обичатъ! Сила има думата, докато синоветѣ сѫ покрай нея.

— Върви си, върви си, циганке, кучке н'една! Синоветѣ ти харамии, не знаятъ друго, освенъ на чуждъ гръбъ да живѣятъ! — кипва стариятъ Нико и изпъжда уядената майка.

А следъ два дни слизатъ двамата братя, не знаейки нищо за това, преобличатъ се и отиватъ рано-рано на причестъ въ черква, както всички християни — Богъ погледа си отъ тѣхъ да не от-

върне, че все кръвъ сѫ лѣли, въ грѣхъ сѫ вли-
зали! И следъ като приематъ светото причастие, тѣ отиватъ при майка си, но какво виждатъ. Раз-
плакана майка въ ядъ кърши пръсти и на думитѣй „Христосъ воскресе“ отвръща съ роптаня:

— Какво доживѣхъ. Синоветѣ ми излѣзнаха комити, отъ турцитѣ народъ да пазятъ, а мене циганка, просекиня и кучка да нарекатъ... Ето отплатата за добринитѣ ви — майка ви да пжди единъ Нико като просекиня!...

Като планина натегна мъжка въ душата на двамата братя хайдути. Пръвъ пътъ, откакто забродили по гори и планини, страшна обида имъ изгарише сърдцето! Майчините думи като грѣха поразиха, сълзитѣй като живъ огнь имъ горѣха сърдцето! Пламнаха въ страшенъ гнѣвъ, който имъ помрачи душата до дълбини. И погледнаха се двамата братя — страшни имъ бѣха лицата, по-страшни думитѣ имъ:

— Защо сме живи, защо сме живи съ тозъ срамъ на целото отъ поганото старо куче!... — бълъвна огнена речь изъ устата на Мицо Пърцанчето — по-малкия братъ на Диме.

— Защо сме живи... Живи да не сме, ако бъде живът той, старият песя! — ревна и Диме, стисната здраво дръжката на ятагана си, измъквайки го до половина във яда си и връщайки го гнѣвно пакъ въ ножницата. Страшни бѣха гласоветъ имъ, че даже пресекнаха и майчинигъ роптания.

Като въ тъмница измина тоя денъ, докато душата имъ съвсемъ се сгърчи, а виното, изпито отъ мѣка, още повече ги помрачи. И на другия денъ тѣ тръгнаха да търсятъ стария вълкъ, но у дома му не го намѣриха — тръгнали по роднини, празника да честитява. Тогава решаватъ да го дирятъ при Конде, неговиятъ близъкъ роднини Кѣдете и да отиде Нико, при тѣхъ непремѣнно ще дойде. И тръгватъ решително натамъ, безъ нѣкой да може да ги спре. Но по пътя свръщатъ при огненитъ си другари — Бочварчето и Радобилецъ, които сѫщо така бѣха слѣзали при своите.

— Такъвъ Великденъ да се не върне никога вече! — така поздравиха тѣ своите другари, вмѣсто „Христосъ воскресе“. — Господъ грѣхъ нека ни пише, ала Христосъ не дойде въ нашата кѫща.

— Тежки думи рекохте, братя! — отвръщатъ върнитъ имъ другари. — Никога Чакревци така не сѫ думали! И не току така! Да чуемъ каква ли мѣка ва мѣчи!

И седнаха двамата Чакревци — дума по дума изредиха имъ всичко. Па като свършиха, Бочварчето скочи веднага.

— Дайте на мене, братя, азъ на части ще виднеса неблагодарника. За тетка Аца азъ самъ ще отмѣстя! — викна то пламнало въ огнь.

— Не! — продума отсеченно Диме. — Чия е майка тя?!... Ние синове ли сме?! Да не си думалъ повече! Живи да не сме, ако живъ не го изрежемъ. Който иска нека тръгва съ насъ!...

Той тръгна, следъ него братъ му, а подиръ тѣхъ, безъ колебание, огненитъ имъ другари. Облекли нови кюркове, прикрили пушките си подъ тѣхъ, тѣ се запиха, кѣдете решиха отъ начало — при Конде. . . А тамъ се бѣха събрали доста гости, все роднини и приятели. Голѣмъ празникъ! Кога ли, ако не тогава, ще отиде роднини при роднина?...

Влизатъ Чакревците. Напредъ вървѣше Диме съ бавната си походка, сключи вежди надъ тѣменъ погледъ, съ засукани буйни мустаци, изправилъ аленъ фесъ съ тежъкъ пискюль разтуренъ отъ страни, загърналъ новъ кюркъ съ лисича кожа около врата и по двата рѣбра на полите, подъ които се криеше вѣрната му пушка отъ дѣсно и лютиятъ му ятаганъ отъ лѣво — протегнали се между диплитъ на широките му потури. Хубавецъ бѣ той Диме, по-хубавъ бѣ той сега въ новото си рухо съ хайдушката си обруга подъ него. Следъ него братъ му Мицо Пърцанчето, съ дигната глава и сигурна стѣшка, подъ която болно скърцаха стѣлбите и подътъ, загърналъ сѫщо така кюркъ надъ скрилото си оржие. Пълната му фигура, изправена и горда, съ свѣтълъ, нетрепващъ погледъ, внушително спираше погледа на гостите. Бочварчето стѣпваше следъ него съ накривенъ малко фесъ. Радобилецъ Илия последенъ се изправи на вратата предъ мѣлчаливите погледи на присъствиците.

— Христосъ воскресе, християни братя! — поздрави ги прѣвъ Диме, а следъ него и другите. . .

— Во истина воскресе! . . — отговориха слисанитъ домакини и гости, не очаквайки такива гости.

— Не ни очаквахте, може би... Ето, решихме да споходимъ на тозъ день поне приятелите, за да не се забравимъ съвсемъ, а дасе помнимъ и утре! — дума Диме и търси съ очи нѣкого между гостите, но не го намира.

— Всички гости днесъ сѫ добре-дошли, а камо ли вие! — отвръща хитро старата Кондевица. — А защо и старата не дойде съ васъ?

— Старата!... Закъснѣла тя да готви гостба за синоветъ си. . . Синоветъ ѝ харамии, не могли за празника да ѝ занесатъ нуждното за гостбата...

— А приятели...

— Да, приятели... — пресече я Диме съ студенъ като ледъ гласъ и се усмихна, безъ да му се смѣе.

Всички се спогледнаха и настана мѣчително мѣлчание. Тежко вървѣха приказките, съ усилие... Всички нѣщо вледени. А Нико го нѣмаше!... Узна се, че още не е идвалъ, а времето доста мина. Нѣкой отъ гостите вече ставаше да си вървятъ, почвували, че не е всичко въ редъ.

— Поседете, не бѣрзайте! — махватъ имъ съ рѣка Чакревцитъ.

— Трѣба и другаде да се отива! — отговаря смутили гостите.

— Не, не, седете! . . . Нека домакинята прощава, че ние канимъ гостите да поостанатъ още!

Прехапаха си езика всички. Туй не е вече шага! А идватъ нови гости, влизатъ вътре, виждатъ смутили лица на всички, сѣдатъ зачудени и се вглеждатъ въ всѣко, за да се смутиятъ и тѣ самите. Когато единъ отъ гостите — Иоанъ Сарджо — отново се опитва да си тръгне за дома, Диме Чакре отново му махва да седне.

— Защо ни спирате, бре хора! Днесъ Великденъ... Правятъ ли се такива работи! Ето вече и обѣдъ иде. . . Какво правите съ насъ! Кой съ какво ви е сгрѣшилъ? — издига вече гласъ Сарджо. И той бѣше сербесь човѣкъ. Склучи гѣсти вежди, отпусналъ голѣми мустаци, които се протѣгаха съ краищата си подъ пълните му бузи, спрѣлъ мраченъ и пъленъ съ негодуване погледъ върху Чакревцитъ, той клатѣше глава и тракаше безспирно съ броениците си.

— Великденъ е, братя християни — грѣмва гласътъ на Диме. — Но за всички трѣба да е Великденъ. А защо за насъ да не е? Заради нашия народъ и заради всички християни не хванахме ли ние това? . . . — и отпусна той полите отъ кюрка си, изподъ който блесна оржжието му, па сложи пушката си на колѣне, а съ лѣвата си рѣка хвана ятагана. — А кой некълнатъ християнинъ ще приготви за другъ християнинъ псувни и ругатни, вмѣсто гощавка? Проклетъ да е той! Не вие, братя, а другъ ни сгрѣши. Нико ни сгрѣши! Предъ васъ искаме сѣмѣтка да ни даде той, ей тукъ! У дома си щѣше да ни даде сѣмѣтка, но тука се е заптилъ, тукъ ще го дочакаме. Седете, казвамъ ви, сѫдии ще бѫдете. Никой да не излиза, никому хаберъ да не праща.

Страшно свѣтъха очите на Чакревцитъ и никой не мрѣдна вече.

Но мрѣдана бѣше старата Кондевица, вино ужъ да донесе отъ зимника. Късно се досѣтиха Чакревцитъ. Изпратиха Бочварчето да я доведе, но тя вече бѣ успѣла чрезъ съседите да изпрати хаберъ на Нико да не идва никакъ при тѣхъ, защото Чакревцитъ живъ ще го одератъ, чакатъ го...

Протекоха се мѣчителни часове. Който гость

дойде, не излѣзна вече отъ кѫщата. Нашитъ комити повеждатъ разговоръ, приказва се, ала мѣка гризе всички — думитѣ не излизатъ отъ сърдце.

А въ това време Нико, узналъ за намѣренето на Чакревцитѣ, тръгва къмъ хюкюмата.

— Ще видятъ тѣ, кого ще убиватъ и кого ще режатъ! — кипи той отъ ядъ и върви натамъ. Упоритъ и зълъ човѣкъ бѣше той. Отива право при каймакамина и всичко му разправя. Но турчинъ ималъ повече инсафъ и по-добъръ се показалъ.

— Бракъ, бре Нико — дума му той. — Бу шей япма шинди. Голѣмъ праздникъ ви е, не струва ни за васъ, ни за нась. Юнаци хора сѫ тѣ, голѣма гюрюлтия ще бѫде!

— Не! — скача Нико. Или унищожи тия харамии, или на валията хаберъ ще сторя, чакъ въ Битоля!

И не би, каймакаминътъ изпрати юзбашията да сардиша и улови комититѣ. Но преди да реши това, изпраща на Чакревцитѣ хаберъ по свой вѣренъ човѣкъ да станатъ и да напуснатъ града, ще имъ даде пѣтъ, а другъ пѣтъ нека заповѣдатъ. Знаеше каймакаминътъ какво ще бѫде, та за това се боеше.

— Ха, братя християни, турчинътъ узналъ вече! Кълна се, че проклета душа е направила това... — викна Диме Чакре, когато пратеникътъ го извика на страна и му съобщи предложението на каймакамина. — Нека по-добре каймакаминътъ си седи мирно! — отвръща той на него. Но вече не мина много, юзбашията се показва на близкия мостъ на конь, съ аскеръ и заптии.

— Ще бѫде моарабе, момчета! — възклика Мицо Чакре; стариятъ песъ се изскуба, ама...

И насочи пушката си презъ прозореца точно къмъ юзбашията и грѣмна. Юзбашията се търкула мѣртвавъ отъ коня. Настана олелия въ кѫщата и ревъ на улицата. Момчетата затвориха здраво всички врати, турнаха желѣзата на пѣтните врати и взеха метеризи. Въ кѫщата запищѣха жени и деца — коситѣ да се дигнатъ на човѣка.

— Вие хора ли сте или звѣрове, та ще оставите турцитѣ да ни избиятъ заедно съ женитѣ и децата!... — извика Сарджо.

— Не, кабулъ не чинимъ! — извикаха двамата Чакревци. — Вървете си сега! Сѫдии не можахте да бѫдете тукъ предъ нась, бѫдете безъ нась сѫдии на стария проклетникъ на думата си и на доброто, що изневѣри!

Но поглеждатъ навънъ — аскеръ и башибозукъ сѫ обсадили цѣлата кѫща отъ всички страни. Накачили се даже и по-дуваря и току да прехвѣр-

лятъ единъ-двама въ двора. Бочварчето и Радобибелецъ имъ свирнаха по единъ куршумъ и не имъ дадоха да мрѣднатъ вече. Два трула се струпаха на улицата съ разперени рѣже. Тогава запукаха пушкитѣ отъ разни страни, затрешѣха прозорци и стъкла. Народътъ въ кѫщата, обезумѣлъ, налѣга по пода или се разбѣга по вѫтрешните стаи. Писъкъ, плачъ, олелия!

Току наведнажъ гърмежитѣ спрѣха отъ тур-

Димитър Толевъ и Тасе Сребренски, и двамата родомъ отъ Леринското село Сребено, и двамата четници отъ четата на Полковникъ Анастасъ Янковъ.

ска страна и нѣкой оттамъ извика на разваленъ бѣлгарски езикъ, да се предадатъ комититѣ, за да не става язъкъ за всички, защото ще палятъ кѫщата. Турцитѣ наистина бѣха донесли тенекета съ газъ и заплашваха, че ще запалятъ всичко. Затова и предупреждаваха.

Но преди Чакревцитѣ да отговорятъ съ псуви, старата Кондевица изписка на единия прозорецъ:

— Сакънъ, бре турци, тука има деца и жени. На тѣхъ ли ще стреляте, бре... Инсафъ малко... Да види Господъ!... Гости ми дошли въ кѫщата. И тѣхъ ли ще трепате и горите живи — невинни недѣлъжни?

Следъ ная и другитѣ нададоха страшенъ викъ

предъ ужасната смърть въ пламъци, която ги заплашваше.

Сепнаха се турцитѣ, особено отъ продрания глас на старата и ужасеното ѹ старческо лице, съ разтурена шамия на главата и разчорлени коси. Тогава тѣ се закълнаха въ вѣрата си, че ѿще дадать пѣтъ на всички гости: деца и жени, за да напуснатъ кѫщата. Ала никой не дръзна да отвори пѣтнитѣ врата. Турската глутница стоеше задъ тѣхъ и ѿтвѣтише да нахълта.

— Тѣрсете изимъ презъ прозорците да излѣзвнете — посъветваха ги Чакревитѣ. Съгласиха

Илия Иосифовъ, родомъ отъ гр. Охридъ, бившъ Битолски войвода и убитъ презъ 1914 година.

се турцитѣ и донесоха стѣлби. Ония отвѣтре изкъртиха черчеветата, извадиха желѣзниятѣ прѣчки и единъ по единъ народѣтъ почна да слизатъ по стѣлбите съ страхъ и трепетъ: найнапредъ старатитѣ жени, па младитѣ, па после нѣкой мажъ между тѣхъ съ детенце въ ржка — разпискало се отъ уплаха. Чакревитѣ, прикрити край прозорците, стоеха съ готови пушки, съ кървясали очи и зацепани отъ черния барутъ лица.

Слизатъ всички бледи, потресени, ужасени. По едно време дойде редъ и на Сарджо. Той пристъпи къмъ прозореца, съ все така строго, потъмнѣло лице, съ сключени вежди като облакъ надъ очитѣ, надулы бузи, съ голѣми отпуснати мустаци подъ тѣхъ, загърналъ кюрка си. Съ една дума — буйна фигура. Едвамъ прекрачилъ презъ прозореца и протегналъ кракъ къмъ стѣлбата, екнаха нѣколко гърмежи и той се струполяса на улицата съ пронизани гърди. Турцитѣ, ужъ по янльшъ, го взели за нѣкого отъ комититѣ и го пречукаха! Ядъ ги бѣше, че нѣколцина отъ тѣхния аскеръ лежеха

вече мрѣтви на улицата, на първо място юзбашията — всички изедени отъ куршумитѣ на Чакревитѣ и тѣхнитѣ другари, които не хвѣляха куршумъ напразно. Дѣлго време ржката имъ е цѣлѣла все въ турски глави и никога не ги е лѣгала.

А когато Сарджо падна мрѣтавъ, ужасъ обхвана останалитѣ. Мицо Пѣрцанчето не издѣржа и свирна единъ куршумъ въ станта. Но олелията отъ страна на останалитѣ въ кѫщата гости и на тѣхнитѣ близки, които плачеха на улицата, възпрѣ турцитѣ, и тѣ не грѣмнаха въ отговоръ; иначе щѣха да изпотрепатъ още много невинни. Едвамъ се решиха останалитѣ гости да почнатъ отново да слизатъ по стѣлбата. Измежду последнитѣ бѣше и Кибаръ-Алекса отъ нашата махала, добре докаралъ се, както всѣкога, макаръ и да бѣше въ години човѣкъ; затова го наричаха „Кибаръ“. Той помислилъ, че по-лесно ѿще слѣзне отъ друго място, скачайки отъ единъ другъ прозорецъ на по-ниските керемиди, но, току-що се подаде, сруши се надолу съ разперени ржци. И него изеде турски куршумъ, както и Сарджо. И вече започна отново борбата отвѣтре и отвѣтъ. Турцитѣ заеха и околнитѣ кѫщи и стреляха отъ прозорците. Покачиха се даже и на скелята на недоправената кѫща на гърка Гиро, за да стрелятъ по-добре въ Кондевата кѫща. Но змия ги ядѣше и тамъ. Тоде Бочварчето, скрито задъ единъ прозорецъ до чардака, бѣше зѣрнало темето на едно турче, скрито задъ дебелитѣ греди на Гировата кѫща.

— Гледайте сега какъ ѿше го перна — про-вижнало се то радостно къмъ другаритѣ си и му свирнало единъ куршумъ право въ оня крайчетъ отъ главата, който се виждалъ ясно, и му прѣснало мозъка.

Страшна борба бѣше. Турцитѣ бѣха вече хептенъ побѣснѣли. Всичко християнско наоколо се бѣше изпозатворило по кѫщите си. Азъ само не мирувахъ; лудо момче бѣхъ. Искахъ да глѣдамъ, какъ турцитѣ падатъ, какъ се води борбата. . . Турцитѣ носеха раненитѣ и убититѣ на дѣсчени носилки, тезгерета, съ които обикновено се хвѣрлятъ гюбрищата. Единъ забитинъ ме вѣрна, завтече се и ме удари, както бѣгахъ, съ едно дѣрво по ржката и ми засегна малкия прѣстъ. Умрѣхъ отъ болки! Не би следъ малко, Чакревитѣ го пречукаха. Отнесоха го мрѣтавъ на две дѣски.

И все така, до вечеръта, цѣлъ Прилепъ бѣше въ трепетъ и чудо.

Настана нощъ, стрелбата спрѣ, но турцитѣ не мрѣднаха отъ мястата си. Почна да вали ситетъ дѣждъ, навсѣкѫде бѣ мракъ, всичко се бѣ притило и млькнало. Духна и вѣтъръ, зачукаха дѣждовни капки по прозорчетата на нашата кѫща, а тополитѣ въ черковния дворъ зашумѣха, забучеха! Прилепъ лицето върху стѣклата на прозореца, азъ гледахъ въ нощта и слушахъ, че се чуватъ ли нови гърмежи. Всичко бѣ замъкнало, дѣждътъ рѣмѣше, а тополитѣ постоянно бучеха въ нощта, щото страхъ ме хвана — така бѣ дивъ тѣхниятъ гласъ! Той остана за винаги въ паметта ми заедно съ оная знаменита тъмна нощъ, когато цѣлъ Прилепъ се надѣваше, че Чакревитѣ ѿще успѣятъ да се промѣкнатъ и да се спасятъ — толкова тъмна бѣше тая нощъ, пѣкъ и дѣждътъ бѣше разгонилъ турцитѣ на разни страни подъ стрѣхитѣ и подслонитѣ.

Но писано било друго. Казва се, че, когато нѣкой отъ дружината е предложилъ да се измѣк-

натъ отъ обсадата и леко да се спасатъ, Димо Чакре решително се възпротивилъ.

— Кой е жена, нека бѣга; азъ ще се бия до край съ поганцитѣ!

По-назадъ отъ брата си не останалъ и Мицо, а другаритѣ имъ не се дѣлѣха отъ тѣхъ!

Видѣ се ясно, че Чакревци бѣха дошли въ града, за да умратъ. Да, тѣ искаха да умратъ... Страшна болка трѣбва да ги е карала на това... А смъртъта, както всѣкога, не ги плашише. Юнашки чеда! Турцитѣ съ удивление приказваха за тѣхъ.

Настана третия денъ на Великденъ. Изгрѣ слънцето, разшава се народътъ, съ нетърпение очакващъ вестъта за бѣгството на Чакревците. Събиратъ се комшиитѣ по дворищата, шепнатъ си, питатъ се какво е станало, преразказватъ чутото отъ други страни...

Но ненадейно пакъ загърмѣха пушки, разтича се аскеръ, запустѣха всички улици, замрѣ всичко живо.

Напразно турцитѣ канѣха Чакревци да се предадатъ, обещавайки имъ царска милост заради юнащината имъ. На всѣка дума нашитѣ комити имъ пращаха куршумъ като отговоръ.

Тогава турцитѣ донесоха отъ хююматата нѣкакви алати, почнаха да прѣскатъ съ газъ кѫщата отъ всички страни и следъ малко цѣлата сграда пламна въ страшенъ огънъ. Започна грозна стрелба отвѣтре и отвѣнъ. Търкулна се още нѣкой турски трупъ. Чакревците и огненитѣ имъ другари още се целѣха задъ всѣка дупка, кѫдете пламъцитѣ още не сѫ достигнали. Едва когато горниятъ етажъ съ покрива се сруши срѣдъ буйния огънъ, тѣ слѣзоха долу въ зимниците и двора. Огънть ги бѣше опърлилъ нѣколко пти, но тѣ не изпускаха пушкитѣ си, а стреляха върху всѣко турче, което се подаде отъ нѣкаде. Но страшенъ огънъ ги бѣше обкрѣжилъ. Пѣтнитѣ врата сѫщо така пламѣха и само желѣзата ги крѣпѣха да не паднатъ. Азидоветѣ се рушеха срѣдъ пожарището съ страшно бучене. Турцитѣ пѣкъ, покрай задушващия димъ и огънъ, хвѣрляха и запалени люти пиперки, които съ лютивия си димъ заслѣпваха очитѣ на борците и не имъ даваха възможностъ да погледнатъ наоколо си, а камо ли да се целятъ.

— Щѣ се мре вече! — вика Диме.

— Щѣ се мре! — отговарятъ всички и се хвѣрлятъ единъ другому въ прегрѣдки. Цѣлунали сѫ се и се простили.

— Никой живъ да се не дава! — вика пакъ Диме, прегрѣщайки по редъ другаритѣ си всрѣдъ пламъцитѣ и дима.

— Никой!... — билъ е общиятъ възгласъ.

— Щѣ се мре! — вика Мицо. — Но въ огъня не искамъ да изгоря... Хайде напредъ..., който иска отъ куршумъ....

Той грабна пушката си, удари съ приклада й върху дирецитѣ на пламтящите врата и като наблѣгна съ цевята върху дебелитѣ желѣза, изтръгна ги отъ полуразрушения зидъ и вратата се сруша цѣлата. До него бѣше Тоде Бочварчето. Шомъ вратата се сруши, то хвѣрли навѣнъ една голѣма възглавница и турцитѣ тутакси загърмѣха. Следъ това хвѣрли още една, върху която турцитѣ пакъ изпразниха пушкитѣ си, смѣтайки, че това е човѣкъ, и като се прекрѣсти, полетѣ навѣнъ като вихъръ, съ насочена пушка. Но едва успѣлъ единъ пѣтъ да грѣмне и не изминалъ още петъ-шестъ крачки, той се сруши по очи и не мръдна вече.

— Ахъ, псета погани!... — изрева Мицо Чакре, стискайки съ зѣби голата си дѣлга кама — цѣлиятъ почернѣлъ отъ димъ и обгаръ. Така той изглеждаше страшенъ, подаль се изъ червенитѣ пламъци на горящите врата. Съ единъ скокъ той излѣзна изъ пламъцитѣ, полетѣ напредъ, дигна бердана си и търкулна първото турче, което му се мѣрна предъ очи, па после се хвѣрли съ гольятаганъ напредъ, но следъ две-три крачки подскочки като ужиленъ и се прострѣ върху трупа

Крушевска девойка, облечена въ миячки невѣстински дрехи.

на Тоде Бочварчето, пронизанъ отъ нѣколко куршума.

Другъ никой не ги последва... Кѫщата се срути цѣлата въ пламъци, надъ двамата останали другари. Чуха се още два-три гърмежа и всичко затихна. Само пожарището още изпускаше последни пламъци...

Когато следъ нѣкой денъ разровиха това място, извадиха два страшно обгорѣли трупа, на място запазени отъ виното, което Диме и Радобилецътѣ бѣха изпуснали отъ бѣчвите, за да се потопятъ въ него, навѣрно, измѣжуван отъ огъня даже и въ зимника, кѫдете бѣха слѣзали, следъ като горниятъ етажъ се бѣ срутилъ. Виното се бѣ разлѣло по плочинѣ, които се виждали върху полуизгорѣлѣтъ имъ черепи, станало ясно, че Диме Чакре и Радобилецътѣ сѫ свѣршили въ огъня отъ свой куршумъ.

Така умрѣха четирирѣтъ юнашки сина. Дошли бѣха да умратъ и умрѣха срѣдъ пламъцитѣ на своето последно пребивалище. Никога дотогава не бѣше

станало подобно нѣщо въ нашия градъ и далечъ по околията. Когато погребваха тѣхнитѣ тѣла, цѣлиятъ градъ бѣше се стекъль въ едно грамадно шествие къмъ тѣхнитѣ гробове. То бѣше небивало нѣщо! Турцитѣ не дръзваха да сторятъ нищо спрѣмо мрътвите. Мъртавцитѣ тѣ не закачаха и поне спрѣмо тѣхъ показваха човѣщина, не отнимайки ги отъ ония, на които принадлежатъ. Поне въ тоя случай, тѣ се боеха отъ Бога и навеждаха глава.

Всичко християнско отиде да се поклони на тѣхнитѣ гробове. Народътъ запѣ пѣсень за юнашката имъ смърть и я разнесе надалечъ... Защото тѣ, буйнитѣ Чакревци, бѣха първата искра, която свѣтна за борба въ нашия край. Тя запали после народа!... Следъ тѣхъ вече, не мина много, заработѣ комитетъ, заработѣ цѣль народъ и пламна цѣлата наша земя...

— Но тѣ бѣха искрата, първата искра!... — повтаряше бай Гога съ дѣлбока вѣздишка. — Пър-

вата и благословена искра!... За нея и днесъ се пѣе пѣсень, а набожнитѣ пѣкъ хора сѫ виждали нощно време и кандило да слизи отъ небето на гроба на четиритѣ юнашки чеда. И може би..., защото гробътъ имъ бѣше светъ.

— А Нико, стариатъ Нико? — запитахъ азъ.

Бай Гога мълкна и не продума вече, унесенъ нѣкѫде, съ замѣгленъ поглѣдъ и сякашъ слухтѣше. Тополитѣ шумѣха все така и плѣскаха на пресекулки, па после зафучаха сърдито. Слынцето бѣ изгаснало отдавна, вечерниятъ мракъ настѫпаше, по небето бѣгаха голѣми, черни облаци. Дѣлгитѣ редици тополи кѣршаха вита снага дружно и живо и почнаха вече да бучатъ по-диво... Сякашъ морска бездна бучеше наблизу...

Шумѣха, бучеха... То бѣше нѣвга... А сега?... Какъ пусти сѫ сега дворащата на черквата и училището!...

П О Х О Д Ъ

На 8. августъ 1903 година, рано сутринта, нашиятъ доброволчески отрядъ, следъ дѣлъгъ нощенъ походъ, спрѣ за дневна почивка край единъ бистъръ потокъ, при малка красива полянка, отвредъ обградена съ пространна гѣста борова гора.

Обикновено нѣщо е македонскиятѣ чети да пѫтуватъ нощемъ. И когато цѣлата природа почива, спи, когато всичко е унесено въ сладъкъ сънъ, тогава именно четитѣ бодърствуващъ и намиратъ сгоденъ моментъ незабелязано да минатъ и най-опаснитѣ, най-укрепенитѣ, най-добре пазенитѣ отъ турцитѣ мѣстности.

Проточени въ дѣлга верига, тихо и безмълвно тѣ прехврълятъ поля и планини и оствъмватъ тамъ горе — при вѣрховетѣ на планинитѣ, въ свѣрталищата на дивитѣ кози и сърнитѣ, тамъ де само орлите живѣятъ и почиватъ. Рѣдко, много рѣдко се случва, комитската чета да пѫтува денемъ.

Така бѣ тогава: нощта наша, а денътъ — на турцитѣ.

Кацнали на вѣрховетѣ на планинитѣ между скалитѣ, или пѣкъ скрити всрѣдъ нѣкоя гѣста гора, де турски кракъ нивга не стѫпва, въ такива мѣста, обикновено, четитѣ спиратъ за дневна почивка.

Нощта срещу 8. бѣ първата прекарана отъ настъ въ походъ. Въ нея нощъ пѫтувахме повече отъ 12 часа. За куриеръ ни служеше Иванчо, едно дребно, низичко, кьосаво човѣче. Родено и порасло като овчарче въ тия мѣста, Иванчо ги познаваше прекрасно. Споредъ него, и съ вѣрзани очи пакъ би ни изкаралъ на желаното мѣсто. Завитъ и загубенъ въ дѣлгата и широка черна гуна, начало на отряда, Иванчо се движеше, или по-добре хвѣрчеше въ тѣмнината като нѣкой призракъ. Той стѫпваше самоувѣreno, лекъ като сърна и не искаше да знае отъ никаква стрѣмница и урва, отъ никаква умора. Всички му се очудвахме и завиждахме. Никой не предполагаше, че у това нагледъ гѣй пребито и сухо човѣче, ще има такава сила, такава енергия. Той ни водѣше безъ пѣтека, презъ едни страшни урви и долини; но за туй пѣкъ ние бѣхме сигурни, че никой нѣма да ни види и издаде.

Нощта бѣ облачна, вѣтровита, тѣмна като рогъ. Несвикнали още съ тяжестъта на товара (всѣки четникъ носи около 30 кгр), ненавикнали на нощната тѣмнини и дѣлъгъ походъ, всички четници усѣщахме голѣма умора. Въ началото на похода вѣрвѣхме

бѣрже, горно, безъ много и дѣлги почивки, но следъ полунощъ, когато сънътъ и почивката взеха настоятелно да претендиратъ за своето, походътъ стана мѣжченъ и отекчителенъ. Изморенитѣ крака мѣжно можеха вече да издѣржатъ отпуснатото и полузаспало тѣло. Паданията и тѣркалянията изъ стрѣмнинитѣ, псувнитѣ и проклятията се усилваха сега все повече и повече. Само идеята, че ние вѣршимъ единъ свѣтенъ и великъ дѣлъ, пѣкъ и egoизмътѣ и честолюбието ни даваха куражъ и ни тласкаха все напредъ.

И блаженство чувствуващо всѣки, когато войводата даваше заповѣдъ за почивка. О! такива сладки минути никога не съмъ изживѣлъ презъ живота. Легналъ на грѣбъ, азъ жадно тукъ гълтахъ лекия, чистия, кристалния планински вѣздухъ. Следъ дѣлъгъ пѫтъ и страшна умора, азъ се чувствувахъ въ време на почивка извѣнредно щастливъ. При тия почивки, въ таѣва нощна доба, отъ престола на облацитѣ, бѣхъ щастливъ да съзерцавамъ величието на природата. Оттукъ, отъ тѣзи височии, вселената изглеждаше много по-величава, звездитѣ се виждаха по-многобройни, по-ясни, по-сияйни, по-омайни...

Когато пѣкъ при тия почивки, или при походъ, нѣкоя нощна птица прехврѣкне надъ настъ и издаде своя нощенъ прокобенъ гласъ, тогава студени трѣпки пронизватъ тѣлото на суевѣрнитѣ четници и прокоби разни се пускатъ въ ходъ...

Около полунощъ, съ голѣма мѣжка, се спуснахме предпазливо по грѣбъ изъ едни страшни и опасни стрѣмнини; минахме боязливо една опасна грамада отъ едри камъни и следъ малка почивка при политѣ на планината, озовахме се най-сетне край голѣма рѣка. Тукъ, кацналъ на единъ голѣмъ камъкъ всрѣдъ рѣката, азъ изпитвахъ въ нощната тѣмнина по-друго блаженство отъ онова, що изпитвахъ при почивкитѣ тамъ горе — въ планината. Сега, всрѣдъ нощната тиштина, при чуднитѣ скали отъ една страна и при гѣститѣ гори — отъ друга и всрѣдъ сѣнкитѣ на бродещитѣ изъ рѣката тайнствени фигури — мои другари, азъ се любувахъ и се унасяхъ отъ приятния лѣхъ на тихия вѣтрецъ, отъ шума на буйната рѣка, отъ вида на пѣнеститѣ вълни, отъ цѣлата тая тайнствена, вѣлшебна и чудно величава нощна картина на дивната тукъ природа.

Най-сетне, следъ малка почивка, потеглихме край брѣга на рѣката по източна посока.

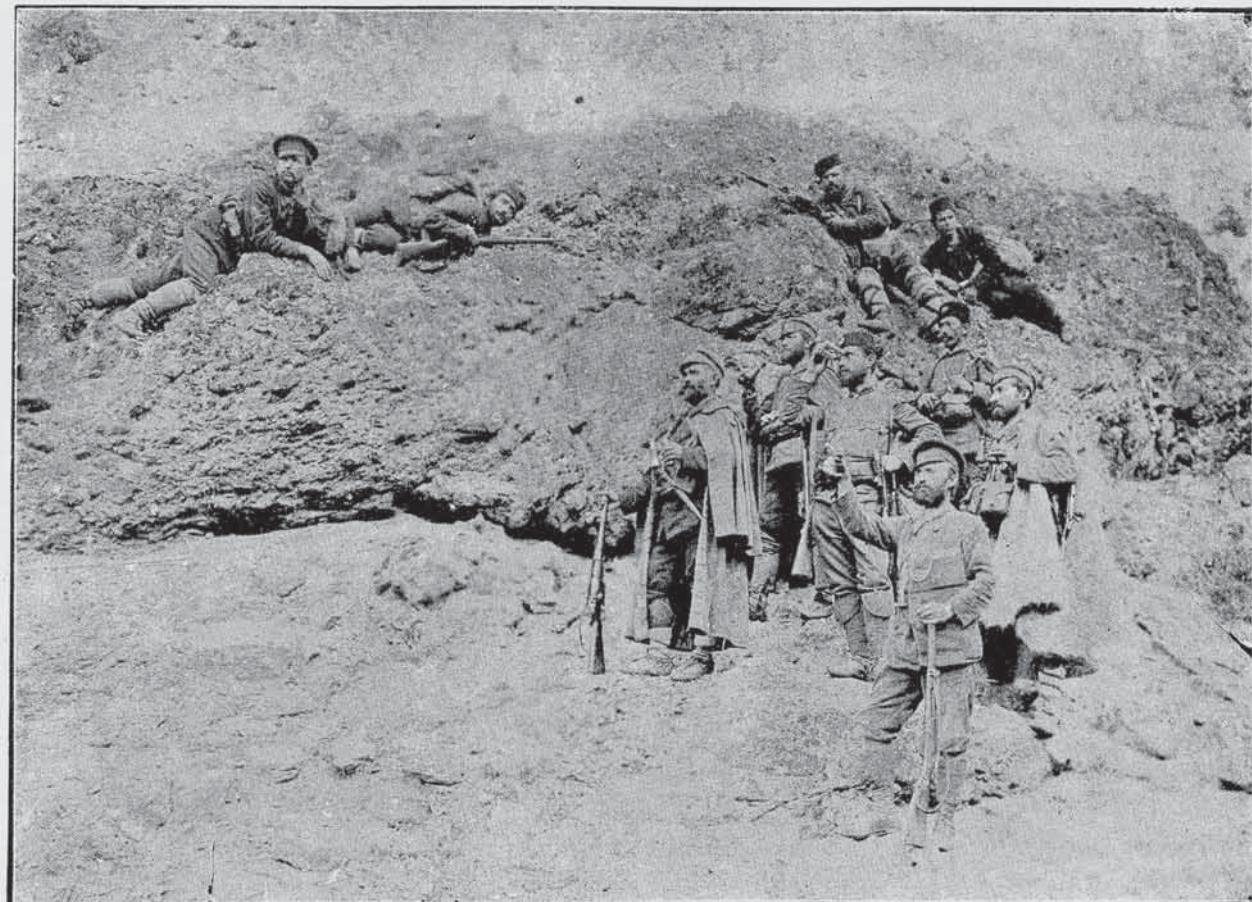
Сега, при една малка полянка, особенъ единъ сигналъ ни спрѣ и изплаши. Сърдцата на всички заиграха неспокойно, дъхътъ се спираше въ гърлото. Съгласно даденитѣ наставления, сега всички залегнахме, напълнихме пушкитѣ и ги насочихме по онай посока, отдето се чу сигналътъ, чакайки нетърпеливо заповѣдъ отъ началника на отряда — капитанъ Юрданъ Стояновъ.

За моментъ, мрътва тишина зацари навредъ. Войводата, гордъ и правъ, излѣзе напредъ и смѣло извика: „Македония!“. „Рила“ — отекна отъ полите

Следъ дълго и мѫчително пѫтуване изъ гжстата и страшно тѣмна гора, дето на нѣколко пѫти стана прекъсване и съединяване на четата, най-сетне, призори, спрѣхме за дневна почивка при малка красива полянка, край бистъръ планински потокъ.

Капнали отъ упора, всѣки бѣрже се освободи отъ товара, легна на зелената морава и заспа.

Пладне. Едни отъ четниците още спятъ, други чистятъ пушкитѣ си, а трети правятъ упражнения съ тѣхъ.

Презъ време на Илинденското въстание въ 1903 година.
Генералъ Иванъ Цончевъ и другаритѣ му: Йорданъ Стояновъ, Михаилъ Атанасовъ-Думбалаковъ, Петъръ Дървинговъ, Борисъ Стрезовъ, Асенъ Партелиевъ, П. Подуяковъ и трима четници.

на планината. Паролата биде установена. Следъ това казаха се гласно нѣколко имена и изъ единъ трапъ се показаха двама непознати и дойдоха при насъ.

Указа се, че това сѫ били братята Мечкарски, хора на Организацията отъ близко едно село, на които е било поръчано да изнесатъ въ нея нощъ на пѫти за насъ: хлѣбъ, сланина и сирене.

Въ четвъртъ часъ провизиите бѣха разпределени и раздадени. Дадохме поръчки и за другия денъ и се раздѣлихме съ селянитѣ.

Най-после, пристигнаха и порожчанитѣ презъ миналата нощъ провизии: хлѣбъ, сирене, сланина, грозде, тютюнъ, вино и ракия.

И когато всичко това се разпредѣли и раздаде, когато всѣки се нахрани до насита и напълни раницата си съ съвестни продукти, направиха се нѣколко фотографически снимки и къмъ 4 часа следъ обѣдъ, наредени въ стройни редици, следъ обикновената провѣрка, тръгнахме изъ гжстата гора, часъ по-скоро да стигнемъ тамъ, де братътъ робъ чупѣше вѣковни робски вериги.

Г. Ив. Бѣлевъ.

Презъ м. декемврий миналата 1929 година, биде поднесена на секретаря на Обществото на народитѣ въ Женева, отъ името на поробеното отъ сърбите българско население въ Македония, една петиция, съ която се иска да се застави Бѣлградското правителство да даде предвидѣнитѣ въ мирнитѣ договори права на малцинствата. Петицията е подписана и поднесена отъ тримата наши видни сънародници: Димитъръ Шалевъ, родомъ отъ гр. Скопие, Димитъръ Илиевъ, родомъ отъ гр. Велесъ и Григоръ Анастасовъ, родомъ отъ гр. Кавадарци. И тримата сѫ адвокати по професия. Първиятъ отъ тѣхъ є билъ кметъ на гр. Скопие, вториятъ є билъ сѫдия, а третиятъ є билъ депутатъ въ Скупщината.

Солунският Централен комитет на Вътрешната македонска революционна организация

Миналото на македонското революционно движение е една още много жива въ душите ни епическа поема, осветена съ толкова беззаветен идеализъмъ, съ толкова ръдко себеотрицание, съ толкова кръв на неизброимо число борци.

Спомнямъ си, ние бяхме една група буйни младежи, които съвсемъ не искахме да се подчиняваме на решенията нито на Вътрешната македонска революционна организация, нито на Върховния македонски комитет въ София. Но единът и другият ни много обичаха, защото виждаха въ нашето лице идеалисти до болезненост — готови всъка минута да дадат живота си за своите идеи. А нашите идеи ръзко се различаваха от тия на двете организации: докато Вътрешната организация стоеше на становището, бавно да се организира народът за едно повсеместно въстание, а Върховният комитет — да се бърза съ по-скорошни действия, ние не бяхме нито за едното, нито за другото. Ние бяхме за терористическите акции — да ударим чуждия капитал, който ще докара свободата на народа ни. Ние искахме съ малко човешки жертви, огромни резултати. И нашата група приложи своите идеи, първо, при Свиленградъ съ атентата върху железноземния мостъ, съ атентата върху петролния складъ вътре въ самия градъ Свиленградъ и, второ, съ страшния и нечуванъ Солунски атентатъ, гдега почти всички мои другари намериха за една нощ смъртта си.

През 1900 год., месецъ септемврий, Борисъ Сарафовъ ме извика отъ Ахъ-Челебийско, где бяхъ натоваренъ да организирамъ този край, да бъде пътът ни отворенъ до Сърската железноземна линия. Азъ дойдохъ въ София и Борисъ горчиво ми се оплака, че неможело да се постигне никакво съгласие между него, като председател на Върховния комитетъ, и Гърчо Петровъ, като представител на Централния комитет на Вътрешната организация. Той ми направи предложение, азъ лично да замина за Солунъ и заедно съ моите другари да въздействуваме на Централния комитет за изглажддане на конфликтите и да се достигне едно споразумение за общи действия. (Една част отъ моите другари бяха вече въ Солунъ, гдега работеха канала подъ Отоманска банка за бъдещия атентатъ).

Разбрахъ идеите на Борисъ Сарафова и следъ нѣколко дни бяхъ въ Солунъ подъ името Антимъ Чакаловъ.

За моето идване въ Солунъ никой не знаеше, освенъ Борисъ. Това твърди и Гърчо Петровъ въ своите спомени на стр. 107.

Въ Солунъ никого не познавахъ лично. Само знаехъ имената на членовете на Централния комитет и знаехъ още, че тъ се хранятъ въ гостилиницата на Башнакъ ханъ, где дохаждаха българи за пренощуване отъ всички краища на Македония и тамъ ставаха срещитъ. Азъ, обаче, намерихъ за благоразумно да отседна въ големия хотел „Англтеръ“. Тамъ слизаха изключително чужденци. Два дни съ никого не се видяхъ. На третия ден срещнахъ на ул. „Хамидие“ Орцето, мой приятел и единът отъ най-големите деятели отъ нашата „терористическа група“. Съ него отидохме къмъ „Пиритъ“ и се отбихме въ една осамотена градина, гдега той ми разказа подробно състоянието на канала подъ банката. Каза ми още, че членовете на Цен-

тралния комитет нищо не знаятъ за това. И решихме да влѣзнеме въ контактъ съ Централния комитет, като запазимъ до известно време тайната. Това решение вземахме по молбата и по-големото настояване на Борисъ Сарафова, който ни бѣше и на двамата много добъръ приятел и който финансираше нашите крупни начинания — бѫдещи страшни атентати.

На другия ден по обѣдъ отидохъ въ Башнакъ ханъ. Тамъ зърнахъ позната личност — Михаилъ Гирджиковъ, който бѣше дошелъ преди нѣколко дни тукъ. Той веднага дойде на масата ми, поздрави ми и ми пощепна:

— Тукъ се казвамъ Тодоръ Лукановъ.

Азъ му отговорихъ:

— Пъкъ азъ се казвамъ Антимъ Чакаловъ.

Следъ туй ме запозна съ Василь Пасковъ, който, чини ми се, скоро бѣше излѣзълъ отъ затвора.

На другия ден, пакъ Гирджиковъ ме запозна съ съдържателя на хотела, Василь Мончевъ, комуто поръча да ме постави въ връзка съ членовете на Централния комитетъ.

Следъ нѣколко дена азъ вече познавахъ: Д-ръ Христо Татарчевъ, Пере Тошевъ, Христо Матовъ и Иванъ хаджи Николовъ, книжаръ.

Отъ всички тия господа въ първите дни най-много ми се хареса Пере Тошевъ, като човѣкъ откровенъ и съ истинска смѣлост на революционеръ. Христо Матовъ бѣше човѣкъ мълчаливъ и отъ началото много мнилелъ къмъ мене. Но отпосле станахме нераздѣлни приятели. Д-ръ Христо Татарчевъ нагледъ повече си гледаше работата — тичаше по ханищата да „преглежда болни“, дошли отъ разни градове и села на Македония. А Иванъ хаджи Николовъ си гледаше книжарницата — практикаше учебници и книги по цѣла Македония и се приструваше, че нищо не знае.

Въ сѫщото време азъ станахъ любимецъ и на четиримата, спечелихъ тѣхното безгранично довѣrie, повѣриха ми големи тайни, а Пере Тошевъ ми откри шифъра на всички организации.

При това положение ние вече можахме да си откриемъ картитъ — да поставимъ направо въ връзка Борисъ Сарафовъ съ Централния комитетъ.

И една вечеръ, заедно съ Орцето, отидохме въ кѣщата на Пере, где то, по предварително одумане, намерихме Христо Матовъ. Прѣвъзе думата Орцето и съ една решителност откри нашето дѣло — канала подъ банката. Тѣ останаха като смяни. Открихме имъ още, че досега само Борисъ Сарафовъ е посветенъ въ тая тайна. И при това положение не може да има обтегнатост между него и Централния комитетъ.

Тая вечеръ азъ съмътамъ за една велика дата въ историята на македонската революция. Защото оттогава до голъмтото Илинденско въстание сѫществуваше пълно единодущие между Борисъ Сарафова и хората му и Централния комитетъ на Вътрешната македонска революционна организация.

Така завършилъ мисията си, налагаше ми се да замина за Цариградъ, защото и тамъ се копаеше каналъ подъ Отоманска банка, а авторитетъ му Слави Мерджановъ, Петър Соколовъ, Павелъ Поповъ и Петър Манджуковъ бѣха екстернираны отъ Турция и азъ трѣбваше да продължа тѣхното дѣло.

Александър Кипровъ